

УДК 341.2

СВОБОДА РИБАЛЬСТВА ЯК ФАКТОР, ЩО ВПЛИВАЄ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВОД ВІДКРИТОГО МОРЯ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАГАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ЛЮДСТВА

Антон УШАКОВ,

аспірант

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі,
головний спеціаліст відділу управління якістю
Інспекції з питань підготовки та дипломування моряків

SUMMARY

It's no secret that the uncontrolled use of the international community of the high seas may be affected by adverse effects in the near future. Proclamation of the international legal status of the waters of the high seas, as the object of common heritage of mankind is a necessary step to improve water use regime of the high seas. The article highlights a number of topical issues related to freedom of fishing, which are an obstacle for this announcement. First of all the problems associated with the degradation of the living resources of the high seas and fair distribution of revenues from the extraction of living resources of the sea. They are an effective solution to facilitate the speedy formation of an international legal status of the waters of the high seas, as the object of common heritage of mankind.

Key words: object of the common heritage of humanity, freedom of fishing, protection of the living resources of the high seas waters.

АНОТАЦІЯ

Ні для кого не секрет, що безконтрольне використання світовим співтовариством відкритого моря може призвести до найбільш несприятливих наслідків уже найближчим часом. Проголошення міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства є необхідним кроком із метою вдосконалення режиму використання вод відкритого моря. У статті розглядається низка актуальних проблем, пов'язаних зі здійсненням свободи рибальства, які є перешкодами для такого проголошення. Насамперед це проблеми, пов'язані з деградацією живих ресурсів відкритого моря й справедливим розподілом доходів від видобутку живих ресурсів відкритого моря. Їх ефективне рішення сприятиме успішному формуванню міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства.

Ключові слова: об'єкт спільної спадщини людства, свобода рибальства, охорона живих ресурсів, води відкритого моря.

Постановка проблеми. На цьому етапі розвитку сучасного суспільства такий життєво важливий для всього людства об'єкт, як відкрите море, опинився під загрозою через його інтенсивне й необмежене використання. У зв'язку із цим необхідно прийняти ефективні заходи для запобігання небезпеки екологічної катастрофи, унаслідок якої використання вод відкритого моря стане неможливим.

Однією з важливих заходів у цій сфері є вирішення проблеми легітимізації міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства. Цьому перешкоджають, зокрема, проблеми, що лежать у площині здійснення свободи рибальства та пов'язані з деградацією живих ресурсів відкритого моря, а також із питаннями справедливого розподілу доходів від видобутку живих ресурсів відкритого моря. Можна стверджувати, що ефективне усунення зазначених проблем сприятиме якнайшвидшому проголошенню міжнародно-правового статусу вод відкритого моря об'єктом спільної спадщини людства.

Методи дослідження. Насамперед широко використовувалися такі загальні методи наукового пізнання, як спостереження, порівняння, аналіз, синтез та інші, що слугували не тільки основним інструментом відбору фактичного матеріалу, а й необхідною умовою формулювання актуальних висновків у дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Рибальство є найбільш давнім і традиційним видом використання багатств Світового океану. У наші дні воно посилено розвивається й удосконалюється.

Варто зазначити, що в результаті інтенсивного промислу зменшилися за останні десятиліття улови оселедця, тріски, морського окуня, камбали та інших риб. Це змушує багат держав всерйоз задуматися над проблемою рибальства в майбутньому. Ідея регулювання рибальства за допомогою міжнародних угод не є новою. У силу особливого правового режиму відкритого моря, що відрізняється від режиму будь-яких районів земної поверхні, такий спосіб вирішення проблеми рибальства є найбільш надійним і поширеним [1, с. 2].

Вказівка на необхідність дотримання договірних зобов'язань показує, що свобода рибальства є регульованою, тобто не може бути реалізована без висновку додаткових угод. В умовах удосконалення рибпромислових суден, зняття лоду, масштабів промислу райони плавання таких суден стали фактично необмеженими. У зв'язку з небезпекою перелова риби й небезпекою для її відтворення виникла необхідність упорядкувати в межах міжнародних угод рибний промисел, особливо в районах інтенсивної дії рибпромислових суден різних країн. Учені відкинули теорію невичерпності біологічних ресурсів Світового океану. Виникла потреба в укладенні не лише угод про умови рибного промислу, у тому числі про сезони лову, допустимі квоти для договірних держав, а й угод про збереження живих ресурсів Світового океану. Це потрібно, зокрема, для вдосконалення міжнародно-правового режиму його використання. Однією зі складових такого вдосконалення є формування міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства, що не є можливим без створення умов недопущення деградації живих ресурсів відкритого моря.

Визнається, що будь-яка свобода є не абсолютною, а обмеженою й повинна бути предметом укладення міжнародних угод про її регламентацію та реалізацію. Свобода рибальства передбачає співробітництво держав у використанні живих морських ресурсів і їх збереженні. Загальна тенденція зводиться до висновку міжнародних угод або про види живих ресурсів (наприклад, Міжнародна конвенція з регулювання китобійного промислу 1946 р.), або про рибальство в окремих районах Світового океану (Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р.) [2, с. 85–86].

Конвенція з морського права 1982 р., проголошуючи свободу рибальства як одну зі свобод відкритого моря, зобов'язує всі держави під час здійснення рибальства дотримуватися умов, які постають із договірних зобов'язань, і не порушувати права та інтереси прибережних держав [3].

Усі держави вживають такі заходи або співпрацюють з іншими державами в прийнятті щодо своїх громадян таких заходів, які виявляються необхідними для збереження живих ресурсів відкритого моря [4].

Держави співпрацюють один з одним у збереженні живих ресурсів та управлінні ними в районах відкритого моря. Держави, громадяни яких ведуть промисел різних живих ресурсів в одному й тому ж районі або одних і тих же живих ресурсів, вступають у переговори з метою вжиття заходів, необхідних для збереження цих живих ресурсів. У відповідних випадках вони співпрацюють під час створення із цією метою субрегіональних або регіональних організацій із рибальства [5].

Під час визначення розміру допустимого улову й встановлення інших заходів зі збереження живих ресурсів відкритого моря держави:

– приймають на основі наявних у них найбільш достовірних наукових даних заходи з метою підтримки або відновлення популяцій видів, що виловлюються на рівнях, за яких може бути забезпечено максимальний стабільний вилов, який визначається з урахуванням відповідних екологічних та економічних чинників, включаючи особливі потреби держав, що розвиваються, і з урахуванням методів ведення рибного промислу, взаємозалежності запасів, а також будь-яких загально рекомендованих міжнародних мінімальних стандартів (субрегіональні, регіональні або всесвітні);

– беруть до уваги вплив на види, асоційовані з виловлюваними видами або залежні від них, із метою підтримки або відновлення популяцій таких асоційованих або залежних видів тих рівнів, за яких їх відтворення може бути піддано серйозній небезпеці [6].

У такому випадку в Конвенції з морського права 1982 р. відображено не тільки ідеї співробітництва країн на основі законності та правопорядку в галузі видобутку й розподілу живих ресурсів відкритого моря, а й прописується обов'язок держав вживати заходи зі збереження цих ресурсів.

У свою чергу заходи зі збереження живих ресурсів відкритого моря включають у себе насамперед заходи щодо охорони цих ресурсів. Аналіз численних міжнародних угод у галузі регулювання морського рибальства показує, що під терміном «охорона живих ресурсів відкритого моря» зазвичай мають на увазі таку організацію свідомого цілеспрямованого впливу на живі ресурси моря, яка внаслідок здатності цих ресурсів до природного самовідтворення дозволить як зараз, так і в майбутньому зберігати стійку продуктивність промислових районів.

Проте, вважаємо, що подібне розуміння дещо звужує поняття «охорона живих ресурсів відкритого моря». Зміст цієї формули скоріше може бути розкрито терміном «регулювання морського рибальства з метою охорони живих ре-

сурсів відкритого моря» або «раціональне використання біологічних ресурсів Світового океану». Однак коли мова йде про принцип охорони живих ресурсів відкритого моря, то це поняття включає в себе не тільки певну організацію використання об'єктів морського промислу (зокрема, охорону живих ресурсів моря), а й усі інші заходи, необхідні для запобігання негативному впливу на флору й фауну моря (охорону живих ресурсів відкритого моря в широкому сенсі).

Очевидно, що не тільки нерегульована промислова діяльність, а й забруднення морських просторів, яке набуває все більш загрозливого характеру, здатні в підсумку призвести до одного й того ж результату: нанести непоправної шкоди біологічному життю Світового океану.

Проаналізувавши двосторонні й багатосторонні угоди щодо питань рибальства та рибогосподарських досліджень, можна стверджувати, що на сьогодні в міжнародному морському праві склався новий принцип – принцип охорони живих ресурсів відкритого моря.

Принцип охорони живих ресурсів відкритого моря зобов'язує держави під час організації ними промислу живих ресурсів відкритого моря вживати необхідні заходи, спрямовані на підтримання їх продуктивності на максимально можливому стійкому рівні, а також запобігати забрудненню морського середовища будь-якими шкідливими речовинами з метою створення оптимальних умов для існування живих ресурсів Світового океану [1, с. 12]. Неухильне дотримання цього принципу буде сприяти якнайшвидшому формуванню міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства в частині недопущення деградації живих ресурсів відкритого моря.

Висновки. З одного боку, беручи до уваги характер конвенційних положень, що проголошують свободу рибальства, слід зауважити, що вони, на відміну від положень про свободу сулоплавства, свободу прокладати кабелі й трубопроводи, свободу наукових досліджень і свободу зведення штучних споруд, не сприяють становленню та розвитку правового статусу вод відкритого моря як об'єкта спільної спадщини людства, оскільки все добуте стає тільки власністю добувача. Цю проблему в науці міжнародного права поки що не вирішено, оскільки статус об'єкта спільної спадщини людства допускає справедливий розподіл ресурсів на благо всього світового співтовариства. Проте незрозуміло, яким чином здійснити такий справедливий розподіл.

Також необхідно враховувати, що дотримання принципу охорони живих ресурсів, який є складовою частиною більш всеосяжного принципу свободи рибальства, безпосередньо впливає на загальний стан вод відкритого моря, тому є одним із визначальних факторів розвитку правового статусу вод відкритого моря як об'єкта спільної спадщини людства.

Список використаної літератури

1. Савченко М.І. Еволюція свободи рибальства у відкритому морі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М.І. Савченко ; Інститут держави і права. – М., 1984. – 25 с.
2. Джунусова Д.Н. Міжнародне морське право / Д.Н. Джунусова. – Астрахань : Видавничий дім «Астраханський університет», 2012. – 327 с.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року / ООН. – Нью-Йорк, 1984. – Ст. 116.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року / ООН. – Нью-Йорк, 1984. – Ст. 117.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року / ООН. – Нью-Йорк, 1984. – Ст. 118.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року / ООН. – Нью-Йорк, 1984. – Ст. 119.